RIJEKA DRAVA KAO MJESTO SMRTI U 18. I 19. STOLJEĆU (PRIMJERI IZ ĐURĐEVEČKE GRANIČARSKE PUKOVNIJE)

RIVER DRAVA AS A PLACE OF DEATH IN THE 18TH AND 19TH CENTURIES (EXAMPLES FROM THE ĐURĐEVEC REGIMENT)

Nikola CIK
Student poslijediplomskog doktorskog studija na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu
Bana Jelačića 28, Đurđevac
nikolacik22@gmail.com

Received / Primljeno: 11. 9. 2019.
Accepted / Prihvaćeno: 4. 11. 2019.
Original scientific paper / Izvorni znanstveni rad
UDK / UDC: 656.085.2 (497.525-282.24Drava)"17/18"(091)
504.4:556.166(497.525.1Đurđevac)"17/18"(091)

Sažetak

U radu su predstavljeni podaci koji svjedoče o utapanjima ljudi u rijeci Dravi na području Đurđevečke graničarske ili krajiške pukovnije u 18. i 19. stoljeću. S obzirom na to da je ondje bilo nekoliko naselja uz samu rijeku, koja je imala hirovit karakter, te poznavajući različite oblike suživota žitelja ovoga kraja s rijekom Dravom, za očekivati je da su utapanja bila česta pojava. Autor polazi od pretpostavke da je rijeka Drava znatno utjecala na okoliš u kakvom je bilo mnogo mjesta gdje je postojala opasnost od utapanja ljudi. Utapanja su kao neuobičajeni uzrok smrti pažljivo bilježena u matičnim knjigama umrlih. Takvi izvori ponekad sadrže i podatke o postupku s utopljenicima. Slučajevi utapanja ljudi u to doba zabilježeni su prvenstvo u pisanim povijesnim izvorima kao što su crkvene matične knjige umrlih. To se posebno odnosi na pojedinačne slučajeve utapanja. Neki od slučajeva masovnog utapanja ljudi u Dravi, kao i utapanja u doba dravskih poplava, osim u spomenutim, opisani su i u drugim izvorima. Pri tome možemo razlikovati nekoliko različitih uzroka utapanja. To su prvenstveno utapanja pri prelaženju rijeke pomoću ili bez plovila (pogotovo zimi preko leda). Zatim nesreće pri baratanju riječnim mlinovima i pri drugim poslovima na rijeci kao što je ribolov, pranje rublja, prijevoz stoke i drugo. Relativno su česta bila utapanja prilikom kupanja kada su većinom stradavala djeca i ljudi u mladoj životnoj dobi. Posebnu kategoriju čine namjerna utapanja (samoubojstva) i utapanja u različitim stanjima bolesti (psihički poremećaji, padavica i drugo). U radu su predstavljeni i neki podaci o utapanjima u drugim vodotocima i močvarama dravskog sliva s ciljem usporedbe s utapanjima u Dravi. Napravljena je i usporedba slučajeva iz 18. i 19. stoljeća s onima iz kasnijeg razdoblja, odnosno 20. stoljeća.

Ključne riječi: rijeka Drava, utapanje, matične knjige, poplave, prijelazi preko rijeke, Đurđevečka pukovnija

Key words: the Drava river, drowning, registers, flood, river crossings, Đurđevac regiment

UVOD

Rijeka Drava nerijetko je u prošlosti oduzimala ljudske živote. Dravu je zbog njene veličine, snage i hirovitosti nekada bilo vrlo teško premostiti, odnosno prelaziti kada se za time javljala potreba. Podravci su često na različite načine prelazili Dravu nerijetko zanemarujući opasnosti koje vrebaju iz tako velike rijeke. Među tim opasnostima je i opasnost od utapanja pa su ovdje prikazani podaci o slučajevima utapanja koji su se dogodili na području Đurđevečke graničarske ili krajiške pukovnije u 18. i 19. stoljeću. Podaci o utopljenicima pronađeni su u crkvenim matičnim knjigama umrlih različitih župa

u ovome dijelu Podravine. To su prvenstveno naselja koja su pripadala župama čiji se teritorij prostirao u neposrednoj blizini rijeke Drave i čiji su žitelji imali različite kontakte s rijekom Dravom. U spomenutom povijesnom razdoblju ljudi su imali potrebu dolaziti do obala rijeke Drave prvenstveno zbog gospodarskih razloga. Naime, uz dravske su obale bili privezani riječni mlinovi u kojima su boravili mlinari i mljeli žitarice. Osim toga, Drava je služila i kao izvor hrane jer je bilo ljudi koji su hvatali ribe. Vjerojatno su u prošlosti ljudi nalazili i druge koristi u rijeci Dravi kao što su to znali činiti zlatari. Iz ovoga možemo zaključiti da je bilo nekoliko zanimanja koja su bila usko vezana uz rijeku te su ljudi koji su se njima bavili gotovo stalno boravili uz vodu ili na vodi. Bili su to mlinari, zlatari, ribari i drugi. Posebnim zanimanjem vezanim za vodu bavili su se i brodari - ljudi koji su upravljali prijevoznim sredstvima brodovima (skelama) ili čamcima i prevozili ljude s jedne na drugu obalu rijeke Drave. Takvi brodovi za prijelaz preko rijeke bili su uređeni na prikladnim mjestima na Dravi i bilo ih je nekoliko na području Đurđevečke pukovnije. Možemo pretpostaviti da je upravljanje takvim brodovima na Dravi bio jedan od najopasnijih poslova s obzirom na moć koju ima tako velika rijeka. U slučajevima prelaženja preko rijeke pomoću plovila opasnosti od utapanja bili su izloženi mnogi ratari i stočari, kao i svi oni koji su zbog bilo kojih razloga imali potrebu prelaziti preko Drave, a najčešće zbog obrade zemlje i brige oko stoke na posjedima s jedne i druge strane. Zbog toga su ljudi rijeku prelazili i u čamcima, a zimi i preko zaleđene površine. To je bilo posebno opasno i upravo u takvim okolnostima dogodile su se neke od najvećih zabilježenih nesreća utapanja. S druge strane, u ljetnim mjesecima ljudi su se najčešće utapali jer su u rijeci Dravi i drugim vodotocima pronalazili osvježenje. Tada je Drava najjasnije pokazala moć prirode nad krhkim ljudskim tijelom.

Slika 1. *Krsto Hegedušić, »Poplava«, 1932., ulje na platnu (Moderna galerija u Zagrebu)*

Kada govorimo o utapanjima u Dravi ne treba zanemariti da su pojedinci rijeku svojevoljno odabrali kao mjesto završetka života počinivši samoubojstvo utapanjem. Povijesni izvori svjedoče da je rijeka Drava bila poprište i nekih okrutnih ubojstava. Zabilješke o utapanjima ljudi treba očekivati i u vrijeme velikih dravskih poplava. Najopširniji zapisi o utapanjima u Dravi pronađeni su u slučajevima masovnih utapanja koja su se dogodila prilikom neopreznog prelaženja rijeke Drave. Veliki broj pronađenih zapisa o utapanjima ipak ne otkriva sve okolnosti tih nesretnih događaja te ih ovdje spominjemo kao primjere zabilježbi podataka o utapanjima kao neuobičajenim uzrocima smrti zavedenim u crkvenim matičnim knjigama. Uz to, predstavljeni su i podaci o utapanjima u drugim tekućim i stajaćim vodama dravskog slijeva na promatranom području zbog usporedbe sa slučajevima utapanja u Dravi. Zbog mnogobrojnosti podataka o utapanjima i raznolikim okolnostima u kojima su se ona dogodila slučajevi utapanja ovdje su raspoređeni i opisani u nekoliko različitih kategorija. U svakom slučaju utapanja u Dravi i njezinim zaobalnim vodama, pogotovo za vrijeme poplava, možemo smatrati negativnom stranom suživota Podravaca s ovom velikom rijekom.

Utapanje su kao neuobičajeni uzrok smrti prepoznali mnogi koji su proučavali zapise u crkvenim matičnim knjigama umrlih. Dakako, postoje razlike između primorskih (česta utapanja u moru) i kontinentalnih krajeva (rijeke, jezera i močvare). Podaci iz povijesnih izvora navode nas na zaključak da su utapanja bila češća u ljetnim mjesecima zbog toga što su se ljudi utapali prilikom kupanja. Stjepan

Krivošić detektirao je čak 95 upisanih utopljenika u matičnim knjigama umrlih župe svetog biskupa Martina u Virju u razdoblju od 1759. do 1877. godine. Uz to je otkrio da su najčešća bila utapanja u lipnju i srpnju kada se dogodilo oko 45% utapanja. To je objasnio čestim kupanjem u Dravi i drugim vodama te smatra da je to pojava tipična za Virje.[1] Stoga bi ova tema mogla biti zanimljiva i onima koji se bave povijesnom demografijom. U narodnim pričama i legendama koje su zapisali etnografi u Podravini nalaze se pripovijesti o utopljenicima i pojavama kojima su ljudi nastojali objasniti strah od utapanja. Svrha takvih predaja bila je upozoravanje na opasnosti koje vrebaju iz vode, pogotovo rijeke Drave i objašnjavanje okolnosti u kojima je došlo do nesreća utapanja.[2] Strah od utapanja ima i religijski značaj pošto su se ljudi u takvoj pogibelji utjecali Bogu, Blaženoj Djevici Mariji i svecima o čemu slikovito svjedoče neke slike u arkadama (vanjski trijem ili *cintor*) svetišta Majke Božje Bističke u Mariji Bistrici. Ondje je slikar Ferdo Quiquerez naslikao neka od zabilježenih čudesa koja su se dogodila po zagovoru Majke Božje Bističke, a u nekima se radi upravo o utapanjima o čemu svjedoče i natpisi uz slike: *Strmec i Sedlarić, trgovci iz Legrada na burnoj Dravi ne utopiše se zagovorom Blažene Djevice Marije Bističke 1724. godine* i *Marko Banić iz Jasenovca, utopiv se, zagovorom Blažene Djevice Marije Bističke oživi 1761. godine*.[3] U Podravini je bilo raširenо i štovanje svetaca koje se tradicionalno časti kao zaštitnike od poplava i utapanja. Nekoliko je svetaca od ranih kršćanskih vremena koji su podnijeli mučeništvo tako što su utopljeni (primjerice sv. Kvirin Sisački i sv. Florijan) do osobito raširenog štovanja sv. Ivana Nepomuka kao zaštitnika od poplava i utapanja čiji su spomenici postavljani na mnogim mostovima i uz vodotoke.[4] Neke znamenite osobe iz prošlosti završile su život utapanjem, bilo svojevoljno ili nesretnim slučajem. Primjerice hrvatski slikar Vjekoslav Karas počinio je samoubojstvo utapanjem u rijeci Korani kod rodnog Karlovca 5. srpnja 1858. godine. Nesretnim slučajem utopio se kralj Ludovik II. Jagelović bježeći poslije bitke na Mohačkom polju 29. kolovoza 1526. godine, a na sličan je način tijekom križarskih ratova poginuo i znameniti Fridrik I. Barbarossa koji se utopio u rijeci 10. lipnja 1190. godine. U nerazjašnjenim okolnostima u jezeru se 13. lipnja 1886. godine utopio kralj Ludvig II. Bavarski.

OKOLIŠ RIJEKE DRAVE U 18. I 19. STOLJEĆU

Rijeka Drava jedan je najvažnijih prirodnih elemenata koji je oblikovao okoliš na području nekadašnje Đurđevečke graničarske ili krajiške pukovnije. Ta je rijeka predstavljala i među pukovnije koja se protezala od Peteranca, Drnja i Sigeca do Pitomače. Pogranični značaj Drave značio je da je prelaženje preko rijeke bilo pod pažnjom vlasti, u ovome slučaju vojnokrajiških.[5] S obzirom na to da se dio vojnokrajiškog teritorija u 18. i 19. stoljeću nalazio na lijevoj dravskoj obali (pogotovo Prekodravlje, odnosno

1 Cik, Nikola. »Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac«. Pro Tempore, časopis studenata povijesti, 10-11 (2016.), 236-251; Jelinčić, Jakov. »Matične knjige umrlih važan izvor za povijest zdravstva (Primjer matičnih knjiga umrlih župe Vodnjan od 1815. do 1893.)«. Identitet Istre: ishodišta i perspektive, zbornik, ur. Marino Manin, Ljiljana Dobrovšak, Gordan Črpić i Robert Blagoni. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2006., 523-559.; Krivošić, Stjepan. »Virje: iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente«. Podravski zbornik 86, ur. Franjo Horvatić. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1986., 115-134; Bertoša, Slaven. Život i smrt u Puli: starosjedioci i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća. Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.; Bertoša, Miroslav. »Matične knjige - arhivsko vrelo o demografskim previranjima predindustrijske Europe«. Vjesnik Državnog arhiva u Rijeci, 41, 2002.

2 Križanec-Beganović, Danijela. »Vodenjak i dravski ftoplenik«. Čarobna družba: vjerovanja u nadnaravna bića u Podravini, katalog izložbe. Zagreb: Etnografski muzej, 2015., 56-57. Mnogo puta sam osobno čuo priče o ribičima koji su se utopili na Dravi i čija tijela nikad nisu pronađena, a objašnjenje za to ljudi pronalaze u velikim ribama (somovi) koje napadaju ribiče i proždiru ih u riječnim dubinama.

3 Bururac, Josip. Marija Bistrica 1209. - 1980.: povijest župe i prošteništa. Marija Bistrica: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1981., 44-49.

4 Roth, Ivan. Javni spomenici sv. Ivana Nepomuka u istočnoj Slavoniji. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2016., 9-29; Horvat, Rudolf. Poviest slob. i kr. grada Koprivnice. Koprivnica: Matica hrvatska Koprivnica, 2003., 240.

5 Kolar-Dimitrijević, Mira. »Granica na Dravi od 1848. do 1919. godine (primjer Podravine i Prekodravlja)«.Ekonomska i ekohistorija, 7, (2011.), 80-92.

Repaš) postajala je stalna potreba za ostvarivanjem komunikacije graničara ili krajišnika preko rijeke Drave. No, zbog hirovitosti, snage i veličine rijeke bilo ju je vrlo teško premosti, odnosno prelaziti. Zbog toga su postojali uređeni riječni prijelazi gdje su ljudi brodovima (skelama) i čamcima ili kakvim drugim prijevoznim sredstvima prelazili preko rijeke. Osim toga, Drava je rijeka koja meandrira i erodira obalu te mijenja tok i stvara mrtvice i bare. Promjene toka Drave u prošlosti se događala najčešće tijekom velikih poplava. Stoga su posebno bili ugroženi ljudi koji su živjeli u naseljima smještenima u neposrednoj blizini rijeke kao što je primjerice bilo selo Brod na Dravi.[6] Osim same rijeke Drave koja je tekla u širokom koritu u ovome dijelu Podravine bilo je još niz vodotoka i stajaćih voda. Tu treba istaknuti pritoke, kanale i meandre u užem području Drave, zatim potoke koji su se slijevali s bilogorskih obronaka te močvare koje su vodom bile opskrbljene iz prije spomenutih vodotoka. Svi ti hidrografski elementi prikazani su više ili manje detaljno na zemljovidima iz 18. i 19. stoljeća. Iz toga zaključujemo da je ovaj dio Podravine obilovao vodama među kojima je najveći vodotok rijeka Drava, a onda njezini pritoci i močvare. Prema tome je to područje bilo puno opasnosti za ljude koji se kretali i bavili gospodarskim aktivnostima u takvom okolišu. Posebno stanje nastupalo je kada su se dogodile poplave, odnosno izlijevanje vode iz Drave i drugih vodotoka i močvara. Tada je okoliš rijeke Drave, odnosno velikog dijela Đurđevečke pukovnije postajao neprohodan i opasan za ljude koji su se kretali i obavljali gospodarske aktivnosti. Kartografski izvori svjedoče da je rijeka Drava zbog svojih mnogobrojnih pritoka uzrokovala zamočvarenost širokog područja u Đurđevečkojpukovniji.[7]

Duž toka rijeke Drave smještena su gradska i seoska naselja. Na području Đurđevečke pukovnije nekoliko je naselja bilo u neposrednoj blizini rijeke Drave (Drnje, Sigetec i Brod), a stanovnici naselja iz šireg područja dravske doline na različite su načine gravitirali Dravi. To je bilo posebno izraženo u doba kada su stanovnici iz većih naselja poput Đurđevca, Virja, Novigrada, Molvi, Kloštra, Pitomače i drugih zaposjedali do tada nenaseljen prostor kako bi unutar šuma osnivali konake kao privremena boravišta za stoku i pronalazili potrebno zemljište za poljodjelsku proizvodnju.[8] Uz to su u dravskim šumama nalazili kvalitetno hrastovo drvo koje im je bilo potrebno u graditeljstvu. Zbog mogućnosti za bavljenje različitim gospodarskim aktivnostima i resursa kojima je obilovala, dolina rijeke Drave imala je privlačnu snagu za Podravce. S druge strane, okoliš bogat vodama skrivao je mnoge opasnosti.

MASOVNA I POJEDINAČNA UTAPANJA U DRAVI

Masovna utapanja koja su se u prošlosti dogodila u Dravi ostavljaju snažan dojam zbog stravičnosti nesreća koje se mogu dogoditi na takvoj rijeci. Jedno od masovnih utapanja na Dravi zabilježeno je u matičnoj knjizi umrlih u Peterancu 5. svibnja 1809. godine. Toga dana utopilo se 16 ljudi u Dravi. Nesreća se dogodila nakon što se šajka (čamac) nošena žestokim sjevernim vjetrom prevrnula na sredini Drave te su se putnici nesretno utopili. Zapisivač (župnik iz Peteranca) zapisao je o okolnostima nesreće i to da je led oštetio most koji nije popravljen zbog nebrige onih čija je to dužnost bila te da su ljudi stradali u prijevoznom sredstvu koje naziva šajkom. Nakon nekoliko rečenica opisa nesreće župnik je nabrojio imena utopljenika s podacima o dobi i porijeklu, kako je uobičajeno u zapisima u matičnim knjigama umrlih iz

[6] O utjecaju rijeke Drave na život u krajiškim naseljima uz rijeku Dravu na području Đurđevečke graničarske ili krajiške pukovnije pisao sam u drugim radovima: Cik, Nikola. »Utjecaj rijeke Drave na naselja u đurđevečkoj Podravini - primjer sela Brod u 18. i 19. stoljeću«. Ekonomska i ekohistorija, časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša, 13 (2017.) 36-46; Cik, Nikola. »Krajiška naselja uz rijeku Dravu na području Đurđevečke pukovnije na kraju 18. stoljeća«. Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja, 32 (2017.), 71-81.

[7] Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća. Samobor-Zagreb-Đurđevec: Izdavačka kuća Meridijani, Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Ogranak Matice hrvatske u Đurđevcu, 2016., 35-40; Cik, Nikola. »'Nacrt Podravja od Hlebina do medje županije virovitičke uz oznaku vodogradnje' iz 1780. godine«. Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja, 24 (2013.), 57-73; Petrić, Hrvoje. »Rijeka Drava od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-ih godina«. Ekonomska i ekohistorija, 7 (2011.), 49-63; Feletar, Dragutin. Podravina: Općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti, 2. izdanje. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1989., 92-101.

[8] Feletar, Dragutin, Petar Feletar. »Prirodna osnova kao čimbenik naseljenosti Gornje hrvatske Podravine«. Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja, 13 (2008.), 167-212; Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća.

Slika 2. *Mijo Kovačić, »Ribari u čamcu«, 1999., ulje na staklu (mrežne stranice Zaklade Mije Kovačića)*

toga doba. Za neke od pokojnika upisao je da su pronađeni i izvađeni iz vode te pokopani na groblju prema katoličkom običaju. Prema tome možemo zaključiti da tijela nekih od njih nisu pronađena. Utopili su se sljedeći: Toma Lobković iz Gotalova (star oko 60 godina), Andrija Popović (sluga Đure Benotića porijeklom iz Gorice u kuzminečkoj župi star oko 25 godina), Đuro Stanec (star oko 34 godine), Barbara Kašić (udana žena stara oko 26 godina), Ana Blažek (supruga kaplara i seoskog suca Mije Blažeka stara oko 26 godina), Mato (nečitko prezime, star oko 52 godine), Barbara Blažek (supruga Tome Blažeka stara oko 19 godina), Jela Požgaj (supruga Đure Požgaja stara oko 50 godina), Ana Požgaj (supruga Ivana Požgaja stara oko 35 godina), Đuro Benotić (star 45 godina), Marija Benotić (Đurina supruga stara 35 godina), Toma Antolić (star 66 godina), Mijo Blaž (star oko 32 godine), Mato (nečitko prezime, sluga Đure Brunca star oko 20 godina), Mirko Novosel (sluga kod udovice Barčanec porijeklom iz župe svetog Martina kod Božjakovine star oko 30 godina) i Mato Hegedić (sluga kod Đure Šempera star oko 24 godine).[9]

Masovno utapanje ljudi u Dravi dogodilo se i na Tijelovo, 19. lipnja 1870. godine. Toga dana uvečer planuo je požar u središtu Novigrada Podravskog. Kako su tih dana mnogi Novigraci bili na svojim posjedima (konaki Novačka) preko Drave, tako su pohitali prema rijeci ne bi li što prije prešli preko nje i pošli u Novigrad spašavati svoju imovinu od ognja. U velikoj žurbi na jedan čamac ukrcalo se 18 osoba te se čamac zbog preopterećenosti prevrnuo na sredini Drave i tek je dvoje ljudi uspjelo isplivati, a 16 ih se utopilo u rijeci.[10]

Ovakve nesreće bile su svojevrsna upozorenja na opasnosti koje vrebaju pri prelaženju rijeke Drave. Unatoč tome, nesreće s posljedicama masovnog utapanja ljudi događale su se i u novije vrijeme. Tako su se često ljudi utapali u Dravi na blagdan Uznesenja Marijina na Nebo koji se velikim proštenjem 15. kolovoza obilježava u podravskom selu Molve. Proštenjari su nakon konzumacije alkohola i praznički opušteni nesretno završavali u dravskoj vodi pri prelaženju rijeke. Masovno utapanje u rijeci Dravi dogodilo se 15. kolovoza 1930. godine. Toga dana su hodočasnici iz Repaša koji su se vraćali s proštenja u Molvama prelazili preko Drave u čamcima koji su bili prekrcani ljudima i sudarili su se na rijeci. Putnici su popadali u vodu i većina ih se utopila – njih 26. Novinski izvjestitelj piše da su nesreći kumovali neoprez, nesmotrenost vozara i alkohol. U široj okolici nesreće pronađen je 21 utopljenik, a svi su pokopanina na groblju u Molvama.[11]

[9] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Petra i Pavla u Peterancu.

[10] Mađer, Blaž. Časti i dobru zavičaja. Zagreb, 1937., 158-159.

[11] Šadek, Vladimir. Molvarska Podravina i druge teme: izbor studija i radova. Molve: Općina Molve, 2008., 181-182. Izvještaj o masovnom utapanju na Dravi kod Molvi objavljen je i u 26. broju Podravskih novina iz 1930. godine.

Najviše zapisa o utopljenicima u povijesnim izvorima kao što su crkvene matične knjige sadrži podatke o slučajevima pojedinačnih utapanja. U starijim matičnim knjigama u kojima su podaci o pokojnicima upisivani narativnim stilom na latinskom jeziku nalazimo podatke kao što su datum smrti, ime preminule osobe te dob i porijeklo, a najčešće i bračno stanje. U doba takvih upisa, odnosno do pojave tabličnih matica s rubrikama za popunjavanje podataka o umrlim osobama, uzrok smrti najčešće se nije bilježio. To su upisivači učinili u slučaju neobičnih uzroka smrti među koje spada i utapanje. Pri tome su najčešće koristili frazu »submersus«. Ponekad su zabilježili gdje se utapanje dogodilo, a u rijetkim slučajevima opisali su i okolnosti nesretnih događaja. Tako je zabilježeno da se 27. listopada 1752. godine utopio Đuro Nabijač iz Đurđevca, a 12. srpnja 1782. godine 70-godišnji Stjepan Kovač iz Virja. Mladić star 15 godina iz Peteranca Martin Posavec utopio se 5. studenoga 1826. godine. U ovim slučajevima ne znamo gdje se utapanje dogodilo i u kakvim okolnostima jer je u matičnim knjigama navedeno samo »submersus«. Zbog šturih podataka ne možemo znati jesu li ova utapanja povezana s rijekom Dravom. Precizniji su podaci u slučaju utapanja 25-godišnjeg Jakoba Kopasa koji se utopio u Dravi (»submersus in Dravo«) 16. listopada 1800. godine. Drava je kao mjesto utapanja (»submersus in Dravo«) navedena i u matičnoj knjizi umrlih u Peterancu 14. studenoga 1810. godine kada se utopio 32-godišnji vojnik Toma Betlehem, te 23. rujna 1818. godine kada se utopio 7-godišnji Andrija Blažek iz Peteranca.[12] U 19. stoljeću, pogotovo u drugoj polovini stoljeća kada su u većini župa bile popunjavane matične knjige s iscrtanim ili otisnutim rubrikama, podaci o utopljenicima (kao i o svim drugim pokojnicima) su precizniji i detaljniji. Iako su u većini slučajeva zabilježeni uzroci smrti, utapanje se ističe kao neobičan uzrok smrti s dodatnim podacima o postupku s utopljenicima i okolnostima u kojima se utapanje dogodilo. Kada se 26. srpnja 1887. godine utopio 17-godišnji Stjepan (Štef) Kolar iz Podravskih Sesveta u matici umrlih zabilježeno je da se utopio u potoku Strug (dravski pritok) i da je pokopan dva dana kasnije u župnom groblju dozvolom političke oblasti nakon što je razgledan. Tako doznajemo da se u istome potoku Strug utopio 22. lipnja 1879. godine 18-godišnji Franjo Mikoš, sluga »komu se ne zna za rodno mjesto« koji je živio u Podravskim Sesvetama. U istoj matičnoj knjizi zabilježena je smrt sedmogodišnjeg dječaka Andre (Andrije) Derežića iz Sesveta 25. kolovoza 1887. godine uz opasku: »utopio se u Dravi«.[13]

UTAPANJA PRILIKOM KUPANJA

Tijekom ljetnih mjeseci mladi ljudi tražili su osvježenje u vodi. U crkvenim matičnim knjigama nalazimo podatke o čestim utapanjima djece i mladića koji očito nisu znali odolijevati opasnostima rijeke te su nesretnim slučajem izgubili život u dravskim virovima. Do takvog zaključka došli su i oni koji su čitajući župne matične knjige iz Novigrada Podravskog pronašli podatke o utapanjima žitelja iz toga mjesta u Dravi te su primijetili da su se mnoga utapanja dogodila upravo u ljetnim mjesecima kada su stradavali mladi ljudi koji su neporezno tražili osvježenje u vodi.[14] Primjer koji svjedoči o takvim nesrećama nalazimo u matičnoj knjizi umrlih iz Virja gdje je 27. lipnja 1804. godine zabilježena smrt 15-godišnjeg školarca Josipa Paheka za kojeg izrijekom piše da se utopio kupajući se u Dravi (»in Dravo, dum balneass infortunate submersus«) te je njegovo tijelo pronađeno sljedećeg dana. Josip Kovačić, 15-godišnjak iz Prugovca, utopio se kupajući se u Dravi 15. lipnja 1856. godine. Desetogodišnji dječak Mato Ružić iz Ferdinandovca je u takvim okolnostima izgubio život u Dravi 6. kolovoza 1864. godine. Zapisi u matičnim knjigama umrlih iz 19. stoljeća otkivaju da je potraga za tijelima utopljenika mogla potrajati nekoliko dana kao što je bilo u lipnju 1879. godine kada se u Dravi utopio Stjepan Hrvoić iz Ferdinandovca star 12 i pol godina. Naime, on se utopio 19. lipnja, a 23. lipnja je njegovo tijelo pronađeno i dovezeno kući roditeljima gdje ga je pregledao liječnik Petar Zrelec kako bi utvrdio uzrok smrti i dozvolio ukop.[15]

[12] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Martina u Virju, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Petra i Pavla u Peterancu.

[13] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe Svih svetih u Podravskim Sesvetama.

[14] Mađer, Blaž. Časti i dobru zavičaja. Zagreb, 1937., 165.

[15] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Martina u Virju, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Ferdinanda u

UTAPANJA MLINARA I RIBARA

Mlinarstvo je bilo posebna djelatnost ljudi u Podravini u prošlim stoljećima. Pri tome treba razlikovati rad u mlinovima ili vodenicama smještenima na potocima i riječne mlinove koji su bili privezani uz dravske obale. Zbog brojnosti mlinova koji su ondje postojali u 18. i 19. stoljeću možemo zaključiti da je područje Đurđevečke pukovnije bilo pogodno za razvoj mlinarstva. Poslovi na riječnim mlinovima bili su vrlo opasni i naporni. Poplave i druge vremenske nepogode mogle su razrušiti ili otplaviti riječne mlinove, trebalo ih je stalno održavati i popravljati, a pred zimu izvlačiti na obalu ili sklanjati u zatone te u proljeće izvlačiti u vodu. Pri baratanju s riječnim mlinovima nerijetko su stradavali mlinari i njihovi pomoćnici. Ako uzmemo u obzir da su mlinari sa svojim obiteljima živjeli u neposrednoj blizini rijeke Drave i svakodnevno boravili na mlinovima nad vodom, tako možemo zaključiti da su svakodnevno bili izloženi životnoj pogibelji, odnosno opasnosti od utapanja. U pisanim povijesnim izvorima zabilježeno je da su neki ljudi koji su radili na riječnim mlinovima život izgubili tako što su ih zgnječili (zdrobili ili zdruzgali) teški mlinovi, pogotovo kod izvlačenja iz riječnog korita.[16] Ovdje nas zanimaju zabilježeni slučajevi utapanja na riječnim mlinovima. To se najčešće događalo najmlađim članovima mlinarskih obitelji. Tako je 8. lipnja 1808. godine život izgubio Ivan, sin mlinara Ivana Bolkovca iz Virja. Sinčić mlinara Pavla Mijatovića imenom Martin utopio se pavši u vodu 30. lipnja 1831. godine kada je imao samo 20 mjeseci starosti.[17] U Dravi nedaleko Ferdinandovca 2. rujna 1872. godine utopio se 14-godišnji Josip, sin mlinara Ivana Podgorelca, a mlinari su izvukli njegovo tijelo i pokopali ga u Ferdinandovcu.[18]

Osim mlinara opasnostima od utapanja u rijeci bili su izloženi i ribari, odnosno svi oni koji su u Dravi i drugim vodama hvatali ribe. Znameniti etnolog Ivan Ivančan (1927.-2006.) iz Molvi napisao je rad o ribolovu u selima Molve, Repaš, Gornja šuma i Novo Virje[19] u kojem je opisao načine hvatanja ribe, ali i opasnosti koje su pri tome poslu postojale. Pisao je prema sjećanju starijih ljudi (kazivači), vlastitom iskustvu i etnografskim zapisima svojeg oca, učitelja Andrije Ivančana (1902.-1971.). Ljudi u Podravini hvatali su ribe u rijeci Dravi i u brojnim rukavcima, ali i u stajaćim vodama, pogotovo poslije dravskih poplava. Različitim načinima lova ribe ljudi su se prilagođavali uvjetima okoliša i vodostaju, kao i vrsti riba koje su hvatali, ali istodobno su se izlagali opasnostima od utapanja. U proučavanom razdoblju jednom je eksplicitno zabilježeno utapanje čovjeka koji je lovio ribe. Bio je to 30-godišnji Mijo Kusak iz Virja koji se utopio 25. lipnja 1801. godine kada je lovio ribe u Dravi.[20]

PRELAŽENJE PREKO RIJEKE

Na području Đurđevečke pukovnije bila su četiri uređena prijelaza preko rijeke Drave koji svoje nazive duguju naseljima čiji su ih žitelji koristili: Novigradski, Molvarski, Virovski i Brodski prijelaz (na starijim zemljovidima označeno njemačkom riječju *Uberführ*).[21]Svaki od ovih prijelaza imao je

Ferdinandovcu, Matična knjiga umrlih župe sv. Benedikta i Žalosne Gospe iz Kloštra Podravskog.

16 Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća, 56-66; Cik, Nikola. »'Nacrt Podravja od Hlebina do medje županije virovitičke uz oznaku vodogradnje' iz 1780. godine«. Podravina, časopis za multidisciplinarna istraživanja, 24 (2013.), 57-73, Kolar-Dimitrijević, Mira, Elizabeta Wagner. »Vodenice u Hrvatskoj (18.-20. stoljeće) kao primjer odnosa između ljudi i rijeka/potoka«. Ekonomska i ekohistorija, 3 (2007.), 107; Holjevac, Željko. »O mlinovima i mlinarenju na Dravi potkraj 18. i početkom 19. stoljeća«. Ekonomska i ekohitorija, 7 (2011.), 113; Petrić, Hrvoje. »Rijeka Drava od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-ih godina«. Ekonomska i ekohistorija, 7 (2011.), 60; Miholek, Vladimir. »Dravske vodenice i mlinovi potočari đurđevečke Podravine od polovice 18. do polovice 20. stoljeća«. Podravina, 24 (2013.), 125.

17 HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Martina u Virju.

18 HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Ferdinanda u Ferdinandovcu.

19 Ivančan, Ivan. »Ribolov u selima Molve, Repaš, Gornja Šuma i Novo Virje«. Podravski zbornik 81., ur. Franjo Horvatić. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1981., 150-161. Prema uvodnom dijelu teksta objavljenom u Podravskom zborniku ovaj rad je nastao još 1962. godine kada ga je autor napisao kao student etnologije.

20 HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Martina u Virju; Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća, 55.

21 Isto, 45-47; Petrić, Hrvoje. »Rijeka Drava od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-ih godina«. Ekonomska i ekohistorija, 7 (2011.), 60.

Slika 3. *Brod kod Lepe Grede u Ferdinandovcu (iz zbirke Matije Vogrinčića)*

svoje osobitosti, a ovdje je zanimljivo jer su to bila mjesta na kojima se sakupljalo mnogo ljudi koji su na siguran način trebali prelaziti rijeku Dravu. Velik dio ljudi koji su na gore spomenutim prijelazima plovili preko rijeke činili su to jer su posjedovali zemljišne parcele na lijevoj obali rijeke Drave, odnosno u Prekodravlju ili Repašu. Prijevozna sredstva kojima su se pritom koristili bili su brodovi (skele) i čamci. Nerijetko su se događale nesreće o čemu svjedoče i zapisi u matičnim knjigama. Među uređene prijelaze na Dravi mogli bismo ubrojiti i gazove koji su prvenstveno bili namijenjeni za prijelaz stoke na pogodnim mjestima kada su to dozvoljavali vremenski uvjeti, odnosno vodostaj rijeke.[22]

Jedna od nesreća s brodom (skelom) o kojoj doznajemo iz župne matice umrlih iz sela Brod dogodila se 28. veljače 1809. godine kada su se utopile četiri osobe. Bili su to trojica muškaraca iz Kranjske:Grgur Panić, Matija Šimonović i 14-godišnji Jakob Šimonović (potonji su vjerojatno bili otac i sin ili u kakvoj drugoj rodbinskoj vezi). S njima se u Dravi utopio i Martin Veseljak, brodar iz Broda koji je očito upravljao plovilom i bio zadužen za prijevoz ljudi na Brodskom prijelazu preko Drave. U spomenutom izvoru zabilježeno je da su njihova tijela kasnije izvučena iz Drave i pokopana u selu Brod.[23] Jedno desetljeće ranije, točnije 24. svibnja 1799. godine prelazeći Dravu utopio se (»in Dravi trajectus, submersus«) 17-godišnji Đuro Marić iz Peteranca, a u kakvim se to okolnostima dogodilo nije zabilježeno u izvoru.[24]

Učiteljica Milka Stazić iz Zagreba (porijeklom iz Novigrada Podravskog) 1933. godine vrlo je slikovito opisala prelaženje rijeke Drave kako je to moglo biti u drugoj polovini 19. i na početku 20. stoljeća. Tako je opisala da su žitelji Novigrada kada su trebali ići preko Drave imali na raspolaganju čamce kojima su upravljali brodari. (Iz drugih izvora doznajemo kako je novigradska općina 1880. i 1882. godine kupila od tvrtke Ujlaky i Hirschler i sin iz Donje Dubrave po dva čamca za po 25 osoba koji su na mjestu Novigradskog prijelaza predani na upravljanje brodarima.)[25] To je bilo vjerojatno na mjestu koje je na zemljovidima označeno kao Novigradski prijelaz na Dravi. S obzirom na to da je u određena doba (kada je bilo mnogo posla na poljima na konakima) na prijelazima bila gužva i brodare s čamcima trebalo je dugo čekati, odvažniji, snažniji i vještiji muškarci i žene su Dravu znali pregaziti ili preplivati. To su, dakako, mogli činiti u toplije doba godine i kada je Drava imala niži vodostaj nego je uobičajeno i kada je tekla mirnije. Drugi su se pak zbog nestrpljivosti sami otiskivali čamcima veslajući. Tako je autoričina baka (koja je inače imala naviku pregaziti Dravu) svjedočila utapanju dvojice muškaraca koji

[22] Roksandić, Drago. »Drava u očima jozefinista«. Ekonomska i ekohistorija, 7 (2011.), 35.

[23] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih kapelanije sv. Nikole u Brodu; Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća, 72.

[24] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Petra i Pavla u Peterancu.

[25] Mađer, Blaž. Časti i dobru zavičaja. Zagreb, 1937., 180.

su sami bez brodara odlučili prijeći Dravu u čamcu koji se na sredini vodotoka prevrnuo. Pošto su bili odjeveni u odjeću od debelog sukna, iako su bili vješti plivači, utopili su se u dravskim virovima. Uz to, opisala je i prelaženje Drave zimi: »Kad bi ljudi zimi morali kolima preko Drave, tražili bi samo na ledu trag lisice i onda bi bez straha prelazili. Uza sve to dešavale su se nesreće u kojima bi stradali i ljudi i stoka. Led često nije bio dosta jak, da drži teret kola natovarena kukuruzom koji bi tek zimi obično prevozili kući.« Milka Stazić prepričala je priču o nesreći u vlastitoj obitelji: »Pričao mi je moj (…) djed, (…), da je njihova zadruga imala preko Drave veliki konak. Njegovi su roditelji bili na konaku cijelo ljeto i jesen, a u zimi, kad su selili kukuruz, krenuli su oni u Novigrad. Drava je bila zaleđena. Sluge su par dana sretno prelazili s kolima po ledu. Ali kad su se vraćali sa zadnjim teško tovarenim kolima, pukao je led i troja kola s ljudima, konjima i s kukuruzom propadoše u Dravu. Tada su se utopili i njegovi roditelji i još neki ukućani. To nije bio osamljen slučaj. Rijetke su bile obitelji koje bi posjedovale konake s onu stranu Drave, a da ne bi spominjale koju nesreću kod prijevoza.«[26]

Slučajevi utapanja ljudi pri prelaženju zaleđene vode u matičnim knjigama umrlih zabilježeni su u Podravskim Sesvetama i Ferdinandovcu. Propavši kroz led 3. siječnja 1779. godine utopio se 50-godišnji Sesvečan Matija Karšić.[27] Nesretnim slučajem pod led su kod rijeke Drave nedaleko Ferdinandovca 7. siječnja 1854. godine propali i utopili se Romi koritari[28] Andrija Bogdan (star 40 godina), njegova supruga Terezija i sin Petar star 18 godina.[29]

Vrlo česti slučajevi utapanja zabilježeni su u maticama iz sela Brod koje se do sredine 19. stoljeća nalazilo na samoj desnoj obali rijeke Drave i gdje je bio uređen riječni prijelaz (brod). Ondje ujedno nalazimo i neke podatke o postupanju s utopljenicima pa čak i slučajeve samoubojstva utapanjem. Kada se u Brodu 24. rujna 1792. godine utopio Toma Gašparić tijelo mu je pronađeno tek 9. listopada. Pavši u vodu 28. lipnja 1803. godine utopila se udovica Eva Šostra iz Broda koja je patila od padavice. U Brodu se 26. lipnja 1804. godine utopio mladić iz Đurđevca Martin Vranić. U Dravi kod Broda 12. studenoga 1822. godine utopio se Đuro Novaković, a tijelo mu je pronađeno i pokopano četiri dana kasnije. U matici umrlih zabilježeno je da su 15. i 31. listopada 1836. godine Mijo Cepika i Mato Maletić stradali i izgubili život na Dravi kod Broda.[30]

Izvan groblja u Brodu pokopano je tijelo 48-godišnjeg Đure Novaka koji je 1. rujna 1828. godine počinio samoubojstvo namjerno skočivši u Dravu zbog neke bolesti. Dana 6. kolovoza 1815. godine iz Drave je izvađen čohaš Nikola Kolar iz Đurđevca i pokopan na mjestu pronalaska leša na obali Drave (»ad rippam Dravi«).S obzirom na to da su identitet i porijeklo Nikole Kolara bili dobro poznati, nejasno je zašto je pokopan na dravskoj obali. To je moglo biti jer je počinio samoubojstvo, a za samoubojice nije bilo mjesta na župnim grobljima ili je njegov leš bio u takvom stanju da su ga morali hitno zakopati na mjestu pronalaska.[31] Unatoč mnoštvu zapisa u matičnim knjigama nemamo podataka je li možda rijeka Drava bila stratište gdje su se izvršavale smrtne kazne utapanjem kao što je to bila rijeka Sava za građane Gradeca u srednjem vijeku.[32]

Ovdje možemo spomenuti jedno od najokrutnijih ubojstava koje je zabilježeno u Podravini u 19. stoljeću, a poprište zlodjela bila je rijeka Drava koja je ubojici trebala poslužiti da prikrije umorstvo. Bilo je to vjerojatno najokrutnije ubojstvo zabilježeno u povijesti Ferdinandovca koje se dogodilo 1. srpnja 1852. godine kada je ubijen mještanin Mijo Nađ rođ. Mihaldinec. On je toga dana poslijepodne spavao na svojoj livadi gdje ga je ubio njegov sluga *Mađar* (nepoznatog imena) udarivši ga više puta sjekirom

[26] Isto, 191-193.

[27] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe Svih svetih u Podravskim Sesvetama.

[28] O Romima koritarima u Podravini vidjeti: Brozović, Leander. Građa za povijest Koprivnice. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978., 48.

[29] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Ferdinanda u Ferdinandovcu.

[30] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih kapelanije sv. Nikole u Brodu; Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća, 72.

[31] Isto, 72.

[32] Karbić, Marija, Bruno Škreblin. »Grad na rijeci ili pored nje: srednjovjekovni Zagreb i rijeka Sava«. Rijeka Sava u povijesti: Zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Bordu 18.-19. listopada 2013., ur. Branko Ostajmer. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015., 178.

Slika 4. *Prijevoz svinja na Dravi (iz zbirke Matije Vogrinčića)*

po glavi, prsima i rukama dok ga nije izmrcvario. Nakon toga bacio je Miju Nađa u Dravu. Za ubojstvo je iskoristio tesarski alat. Vjerojatno se ubojici ovo oruđe našlo u rukama jer je obrađivao drvo blizu Drave (mogao je, primjerice dubiti vrbovo drvo ili rušiti koje drugo stablo). Drugoga dana prijepodne tijelo ubijenog Nađa izvađeno je iz Drave, a 3. srpnja leš je pregledalo povjerenstvo Đurđevečke krajiške pukovnije i liječnik nakon čega je predan na ukop na groblju u Ferdinandovcu. Ubojica je završio u tamnici, a župnik je zapisao kako je ubijeni Mijo Nađ bio vrlo radišan čovjek, ali odan piću i razvratu.[33]

UTAPANJA MALE DJECE U NASELJIMA

Slučajevi utapanja male djece u Virju zabilježeni su u proljeće i ljeto 1804. godine. Tada se utopilo čak četvero djece u dobi od 2 i 3 godine. Možemo pretpostaviti da su se djeca utopila u nekoj močvari koja se vjerojatno stvorila prilikom poplave i do nje su djeca lako mogla doći i zbog nepažnje se utopiti. Preciznije mjesto utapanja zabilježeno je 16. lipnja 1829. godine kada se u rječici Zdelji u Virju utopila 5-godišnja djevojčica Magdalena Hapavel iz Virja. Osim zaostalih voda od poplava, potoka i močvara u naseljima su bila opasna i druga mjesta koja su se povremeno mogla napuniti vodom, kao što su ciglane. Posebno su opasne za malu djecu bile grabe (odvodni kanali) koji su nekada postojali uz sve putove, odnosno uz kuće i služile su za sakupljanje i odvod vode. Prilikom obilnih padalina i otapanja snijega grabe su mogle biti prepune vode. S obzirom na to da su takva mjesta bila lako dostupna djeci, ona su se nerijetko mogla utopiti u njima kao što je na nekim mjestima i zabilježeno u izvorima. Primjerice, 24. rujna 1883. godine Ana Pintarek, dijete od 2 godine, »utopila se u grabi pred kućom«. Djevojčica od 7 godina iz Grabrovnice Elizabeta (Jalža) Mrak slučajno se utopila u grabi kod kuće 4. veljače 1885. godine.[34]

UTAPANJA ZA VRIJEME POPLAVA

S obzirom na sve navedeno, o okolišu rijeke Drave, razmještaju naselja i žiteljima Đurđevečke graničarske pukovnije, zanimaju nas i eventualna utapanja tijekom poplava rijeke Drave. Na temelju korištenih povijesnih izvora ne možemo dokazati jesu li se neka od ranije navedenih pojedinačnih utapanja možda dogodila u okolnostima neke od poplava rijeke Drave. Ponekad je u župnim maticama izričito

[33] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe sv. Ferdinanda u Ferdinandovcu.
[34] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih rkt. župe Svih svetih u Podravskim Sesvetama.

navedeno da se utapanje dogodilo tijekom poplave kao 23. lipnja 1814. godine kada se u Brodu prilikom izlijevanja rijeke Drave utopio se 6-godišnji dječak Andrija Mlinar.[35]

Najveća zabilježena poplava rijeke Drave na područje Đurđevečke graničarska pukovnije u 19. stoljeću dogodila se u lipnju 1827. godine. Ta je poplava opisana u mnogim spomenicama podravskih župa, a time je spomenuta i u radovima povjesničara koji su kao izvor podataka koristili izvore crkvene provenijencije. Ponekad se spominju i ljudske žrtve u toj poplavi, ali u matičnim knjigama umrlih nema spomena o masovnim utapanjima.[36] Jedino utapanje te godine u Đurđevcu zabilježeno je kada se 14. lipnja 1827. godine utopio 25-godišnji vojnik i nekadašnji pisar Đurđevečke pukovnije Josip Topolčić. Đurđevečki župnik Franjo Milinković u matici umrlih opisao je da se to dogodilo kada se mladić kupao u vodi i utopio se u vodotoku koji se zove Krniščak. S obzirom na to da je pronađen tek 19. lipnja (dakle 5 dana poslije pogibije) i pokopan istoga dana možemo zaključiti da je nabujala voda onemogućavala pronalazak leša iako se u opisima okolnosti Topolčićeve smrti ne spominje poplava rijeke Drave.[37]

Dobro je poznata priča o tome kako je selo Brod na Dravi napušteno 1844. godine i stanovništvo preseljeno u novoosnovano selo Ferdinandovec uslijed velikih i učestalih poplava. Iako su te poplave mogle biti katastrofalnih razmjera nema podataka o stradalim ljudima. U matičnoj knjizi umrlih u Brodu zapis od 13. ožujka 1844. godine svjedoči o tome da je sprovod Martina Kolara bio na županom groblju unatoč poplavi.[38] Osim izlijevanja vode iz korita rijeke Drave, poplave su mogle izazvati i obilne oborine. Imamo podatke da neki od potoka koji protječu nekim naseljima u Podravini u 18. i 19. stoljeću prouzrokovali velike poplave. Tako je potok Komarnica nekoliko puta poplavio Novigrad Podravski. Dva puta je Komarnica poplavila u svibnju 1775. godine, a zatim 1805. godine, te 1861. godine kada je bujanje vode bilo uzrokovano prolomom oblaka nad Javorovcem.[39] Katastrofalna poplava izazvana prolomom oblaka dogodila se u selu Sveta Ana nedaleko Đurđevca 6. lipnja 1895. godine. S obzirom na to da je selo smješteno na obroncma Bilogore snažno nevrijeme s puno kiše izazvalo je bujicu vode koja se slijevala prema potoku koji protječe kroz selo. Silina vode nosila je sve pred sobom te je porušeno mnogo kuća i gospodarskih objekata u selu. Želeći se skloniti pred vodom ljudi su se popeli na tavane kuća, no silina vode srušila je kuće te su se u takvim okolnostima utopile dvije žene iz Svete Ane. Još jednu ženu i jednu djevojčicu iz sela usmrtio je u tim trenucima udar groma. Tako su tijekom ove poplave i nevremena poginule četiri osobe, a selo je toliko stradalo da se predlagalo njegovo napuštanje i preseljenje stanovnika.[40]

ZAKLJUČAK

Iz gore predstavljenih i interpretiranih podataka moguće je zaključiti da je vrlo teško rekonstruirati slučajeve utapanja u rijeci Dravi i drugim mjestima na temelju opisa iz povijesnih izvora koji su korišteni za izradu ovog rada. To bi možda mnogo lakše bilo učiniti za događaje iz 20. stoljeća kada postoje i drugi izvori podataka i kada su informacije brojnije, zahvaljujući primjerice novinskim izvještajima. Isto tako, vrlo je teško procijeniti učestalost utapanja zbog karaktera povijesnih izvora u kojima su takvi događaji u 18. i 19. stoljeću zabilježeni. Stoga ovaj rad može poslužiti za daljnja i detaljnija istraživanja. Ovdje predstavljene podatke moglo bi se nadopuniti korištenjem povijesnih izvora iz više drugih naselja. Tada bi se možda mogla dobiti jasnija slika o utapanjima kao demografski relevantnom fenomenu. Smatram da rad može biti koristan za proučavanje onima koji se bave drugim granama povijesti kao što je povijesna demografija, onima koji proučavaju fenomen smrti u prošlosti, kao i etnolozima, antropolozima i drugim strukama bliskima povijesti. Sada se može zaključiti da su se utapanja u Dravi tijekom zimskih mjeseci događala zbog prelaženja preko zaleđene rijeke – često sa stokom i zaprežnim kolima ili saonicama. U

[35] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih kapelanije sv. Nikole u Brodu.
[36] Horvat, Rudolf. Povijest Gjurgjevca, 1940., 60.; Cik, Nikola. Ekohistorija Đurđevca i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća, 133.
[37] NAZ, Zbirka matičnih knjiga, Parica matične knjige umrlih rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu.
[38] HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matična knjiga umrlih kapelanije sv. Nikole u Brodu.
[39] Mađer, Blaž. Časti i dobru zavičaja. Zagreb, 1937., 172-173.
[40] Miholek, Vladimir. »Prilozi poznavanju povijesti sela Sveta Ana pokraj Đurđevca«. Podravski zbornik 36, ur. Dražen Ernečić. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2010., 170-173.

ljetnim mjesecima utapali su se najčešće oni koji su u rijeci tražili osvježenje. Prelaženje rijeke, bilo preko zaleđene površine zimi ili brodovima (skelama) i čamcima tijekom toplog dijela godine, nerijetko je završavalo tragično te su u takvim slučajevima zabilježena masovna utapanja. Pogibelji od utapanja bili su izloženi ljudi koji su zbog zanimanja kojima su se bavili često boravili na rijeci Dravi.

POPIS KORIŠTENIH IZVORA I LITERATURE

Izvori

1. Hrvatski državni arhiv (HDA), Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih kapelanije sv. Nikole u Brodu
2. HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih župe sv. Benedikta i Žalosne Gospe u Kloštru Podravskom
3. HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih rkt. župe sv. Ferdinanda u Ferdinandovcu
4. HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu
5. HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih rkt. župe sv. Martina u Virju
6. HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih rkt. župe sv. Petra i Pavla u Peterancu
7. HDA, Zbirka matičnih knjiga, Matične knjige umrlih rkt. župe Svih svetih u Podravskim Sesvetama
8. Nadbiskupski arhiv u Zagrebu (NAZ), Zbirka matičnih knjiga, Parica matične knjige umrlih rkt. župe sv. Jurja u Đurđevcu

Literatura

1. Bertoša, Miroslav. »Matične knjige - arhivsko vrelo o demografskim previranjima predindustrijske Europe«. *Vjesnik Dražavnog arhiva u Rijeci,* 41 (2002.)
2. Bertoša, Slaven. Život i smrt u Puli: starosjedioci i doseljenici od XVII. do XIX. stoljeća. Pazin: Skupština Udruga Matice hrvatske Istarske županije, 2002.
3. Brozović, Leander. *Građa za povijest Koprivnice*. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1978.
4. Buturac, Josip. *Marija Bistrica 1209. - 1980.: povijest župe i prošteništa*. Marija Bistrica: Hrvatsko književno društvo sv. Ćirila i Metoda, 1981.
5. Cik, Nikola. »Crkvene matične knjige kao izvor za povijesna istraživanja, na primjeru župe Đurđevac«. *Pro Tempore, časopis studenata povijesti,* 10-11 (2016.)
6. Cik, Nikola. *Ekohistorija* Đurđevca *i Virja u drugoj polovini 18. stoljeća*. Samobor-Zagreb-Đurđevec: Izdavačka kuća Meridijani, Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju, Ogranak Matice hrvatske u Đurđevcu, 2016.
7. Cik, Nikola. »Krajiška naselja uz rijeku Dravu na području Đurđevečke pukovnije na kraju 18. stoljeća«. *Podravina,* časopis *za multidisciplinarna istraživanja*, 32 (2017.)
8. Cik, Nikola. »'Nacrt Podravja od Hlebina do medje županije virovitičke uz oznaku vodogradnje' iz 1780. godine«. *Podravina,* časopis *za multidisciplinarna istraživanja,* 24 (2013.)
9. Cik, Nikola. »Utjecaj rijeke Drave na naselja u đurđevečkoj Podravini - primjer selaBrod u 18. i 19. stoljeću«. *Ekonomska i ekohistorija,* časopis *za gospodarsku povijest i povijest okoliša*, 13 (2017.)
10. Feletar, Dragutin. *Podravina: Općine* Đurđevac*, Koprivnica i Ludbreg u prošlosti i sadašnjosti*, 2. izdanje. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1989.
11. Feletar, Dragutin, Petar Feletar. »Prirodna osnova kao čimbenik naseljenosti Gornje hrvatske Podravine«. *Podravina,* časopis *za multidisciplinarna istraživanja,* 13 (2008.)
12. Holjevac, Željko. »O mlinovima i mlinarenju na Dravi potkraj 18. i početkom 19. stoljeća«. *Ekonomska i ekohistorija*, 7 (2011.)
13. Horvat, Rudolf. *Poviest slob. i kr. grada Koprivnice*. Koprivnica: Matica hrvatska Koprivnica, 2003
14. Horvat, Rudolf. *Povijest Gjurgjevca*. Zagreb, 1940.
15. Jelinčić, Jakov. »Matične knjige umrlih važan izvor za povijest zdravstva (Primjer matičnih knjiga umrlih župe Vodnjan od 1815. do 1893.)«. *Identitet Istre: ishodišta i perspektive, zbornik*, ur. Marino Manin, Ljiljana Dobrovšak, Gordan Črpić i Robert Blagoni. Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2006.
16. Ivančan, Ivan. »Ribolov u selima Molve, Repaš, Gornja Šuma i Novo Virje«. *Podravski zbornik 81.*, ur. Franjo Horvatić. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1981.
17. Karbić, Marija, Bruno Škreblin. »Grad na rijeci ili pored nje: srednjovjekovni Zagreb i rijeka Sava«. *Rijeka Sava u povijesti: Zbornik radova znanstvenog skupa održanog u Slavonskom Bordu 18.-19. listo-*

pada 2013., ur. Branko Ostajmer. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2015.
18. Kolar-Dimitrijević, Mira. »Granica na Dravi od 1848. do 1919. godine (primjer Podravine i Prekodravlja)«. *Ekonomska i ekohistorija*, 7, (2011.)
19. Kolar-Dimitrijević, Mira, Elizabeta Wagner. »Vodenice u Hrvatskoj (18.-20. stoljeće) kao primjer odnosa između ljudi i rijeka/potoka«. *Ekonomska i ekohistorija*, 3 (2007.)
20. Krivošić, Stjepan. »Virje: iz demografske povijesti đurđevačko-krajiške regimente«. *Podravski zbornik 86*, ur. Franjo Horvatić. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1986.
21. Križanec-Beganović, Danijela. »Vodenjak i dravski ftoplenik«. Čarobna družba: vjerovanja u nadnaravna bića u Podravini, katalog izložbe. Zagreb: Etnografski muzej, 2015.
22. Mađer, Blaž. Časti i dobru zavičaja. Zagreb, 1937.
23. Miholek, Vladimir. »Dravske vodenice i mlinovi potočari đurđevečke Podravine od polovice 18. do polovice 20. stoljeća«. *Podravina*, 24 (2013.)
24. Miholek, Vladimir. »Prilozi poznavanju povijesti sela Sveta Ana pokraj Đurđevca«. *Podravski zbornik 36*, ur. Dražen Ernečić. Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 2010.
25. Petrić, Hrvoje. »Rijeka Drava od štajersko-hrvatske granice do ušća u Dunav početkom 1780-ih godina«. *Ekonomska i ekohistorija,* 7 (2011.)
26. Roksandić, Drago. »Drava u očima jozefinista«. *Ekonomska i ekohistorija*, 7 (2011.)
27. Roth, Ivan. *Javni spomenici sv. Ivana Nepomuka u istočnoj Slavoniji*. Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest - Podružnica za povijest Slavonije, Srijema i Baranje, 2016.
28. Šadek, Vladimir. *Molvarska Podravina i druge teme: izbor studija i radova*. Molve: Općina Molve, 2008.

SUMMARY

This paper presents data that testifiesabout the drownings of people in the river Drava throughout the 18th and 19th centuries, in the area governed by Đurđevac border regiment. Considering that there were several villages along the river with a capricious nature,and knowing the different forms of coexistence of the people of this region and the Drava river, it is to be expected that drownings were a common occurrence. The author assumes that the Drava river has significantly influenced the environment in which there were many areas with danger of drowning. Indeed, drownings, as unusual causes of death, were carefully recorded in the registers of the deceased. Such historical sources sometimes also contained details about the drowning. Drowning incidents at that time were primarily recorded in written historical sources such as church registers of deaths. This especially applies to individual cases of drownings. Some mass drownings in Drava, as well as drownings during the Drava floods, werealso described in other sources. Here we could distinguish several different causes of drowning. In the first place there were drownings that occurred when people were crossing the river with or without a boat (especially in winter, crossing over the ice). Then, there were accidents involving river mills and other activities on the river such as fishing, washing laundry, transportation of livestock and other. Relatively frequent drownings happened to swimmers in which casethe victims were mostly children and young adults. A special category is reserved for deliberate drownings (suicides) and drownings of people with medical issues (mental disorders, epilepsy etc). The paper also provides a review of drowning incidents in other waterways and wetlands of the Drava basin in order to compare them with drownings in the river Drava. Here is also a comparison of cases from 18th and 19th centuries with a more recent period, i.e. 20th century.